

Το γιο-γιο

Βρήκα το γιο-γιο την προπαραμονή των Χριστουγέννων – έτσι όπως συνήθως κάποιος πέφτει πάνω σε ξεχασμένα από καιρό κειμήλια του παρελθόντος– καθώς τακτοποιούσα κάποια από εκείνα τα σκόρπια, άψαχτα χαρτιά που δημιουργούν σύγχυση στα γεράματά μου. Ήταν τα εβδομηκοστά τρίτα μου γενέθλια και φαντάζομαι ότι με είχε καταλάβει μια κρίση *memento mori**. Τα περισσότερα από τα πράγματά μου είχαν τακτοποιηθεί εδώ και χρόνια, αλλά πάντα κάπου απομένει ένα χάος. Το δικό μου βρισκόταν μέσα σε έξι παλιά κουτιά αρχειοθέτησης στο πάνω ράφι της ντουλάπας τής σχεδόν αχρησιμοποίητης δεύτερης κρεβατοκάμαρας, τα οποία συνήθως ούτε τα έβλεπα ούτε τα σκεφτόμουν. Αλλά τώρα, χωρίς κανέναν ιδιαίτερο λόγο, εισέβαλαν στις σκέψεις μου με μια ενοχλητική επιμονή. Το περιεχόμενό τους έπρεπε να ξεκαθαριστεί και τα χαρτιά είτε να φυλαχτούν είτε να πεταχτούν. Ο Χένρι και η Μάργκαρετ, ο γιος μου και η νύφη μου, θα περίμεναν ότι εγώ, ο πλέον σχολαστικός πατέρας, θα τους είχα απαλλάξει ακόμα κι απ' αυτή την ελάχιστη ταλαιπωρία πεθαίνοντας. Δεν είχα τίποτε άλλο να κάνω. Περίμενα, με τη βαλίτσα μου έτοιμη, τη Μάργκαρετ να έρθει με το αυτοκίνητο να με μαζέψει για να περάσουμε οικογενειακά τα Χριστούγεννα, τα οποία εγώ χίλιες φορές θα προτιμούσα να περάσω μόνος στο διαμέρισμά μου της

οδού Τεμπλ. Να με μαζέψει. Έτσι μας κάνουν –τόσο αβίαστα– να αισθανόμαστε στα εβδομήντα τρία: ένα αντικείμενο, όχι ακριβώς πολύτιμο, αλλά μάλλον εύθραυστο, που πρέπει να το μαζεύουμε με προσοχή, να το φροντίζουμε ευσυνείδητα και το ίδιο ευσυνείδητα να το επιστρέφουμε. Ήμουν έτοιμος από πολύ νωρίς, όπως πάντα. Θα περνούσαν τουλάχιστον δύο ώρες προτού φτάσει το αυτοκίνητο. Ώρα να ξεκαθαρίσω τα κουτιά.

Τα κουτιά, ξέχειλα, το ένα με το καπάκι ξεχαρβαλωμένο, ήταν δεμένα με λεπτό σπάγκο. Λύνοντάς τον και ανοίγοντας το πρώτο κουτί, με κατέκλυσε μια μισοξεχασμένη, νοσταλγική μυρωδιά από παλιωμένο χαρτί. Κουβάλησα το κουτί στο κρεβάτι, βολεύτηκα και άρχισα να ξεφυλλίζω ένα πάκο χαρτιών από το γυμνάσιο, παλιούς σχολικούς ελέγχους –σε κάποιους το μελάνι είχε αρχίσει να κιτρινίζει, άλλοι ήταν σαν να είχαν γραφτεί χτες–, γράμματα των γονιών μου, ακόμα μέσα στους λεπτεπίλεπτους φακέλους τους, με τα ξένα γραμματόσημα κομμένα για να τα δώσω στους συμμαθητές μου που τα συνέλεγαν, κάνα δυο σχολικά τετράδια με καλά βαθμολογημένες εργασίες, που μάλλον τα είχα κρατήσει για να τα δείξω στους γονείς μου στην επόμενη άδειά τους. Σηκώνοντας ένα απ’ αυτά, ανακάλυψα το γιο-γιο. Ήταν ακριβώς όπως το θυμόμουν: λαμπερό κόκκινο, γυαλιστερό, απτό και ελκυστικό. Το κορδόνι ήταν άψογα τυλιγμένο γύρω γύρω, με μια θηλιά στο ένα άκρο του για να μπαίνει το δάχτυλο. Το χέρι μου έκλεισε γύρω απ’ το απαλό ξύλο. Το γιο-γιο χωρούσε ακριβώς μέσα στην παλάμη μου. Ήταν κρύο στην αφή, ακόμα και στο χέρι μου που τώρα πια σπάνια είναι ζεστό. Και μ’ αυτή την επαφή, οι αναμνήσεις με πλημμύρισαν ορμητικά. Το ρήμα είναι κοινότοπο αλλά ακριβές· ήρθαν σαν παλιρροϊκό ρεύμα, παρασέρνοντάς με πίσω

στην ίδια μέρα, εξήντα χρόνια πριν, στις 23 Δεκεμβρίου του 1936, την ημέρα του φόνου.

Ήμουν στο γυμνάσιο του Σάρει και επρόκειτο, ως συνήθως, να περάσω τα Χριστούγεννα με τη χήρα γιαγιά μου στη μικρή της έπαυλη στο δυτικό Ντόρσετ. Το ταξίδι με το τρένο ήταν κουραστικό, χρειάζονταν δύο αλλαγές, και δεν υπήρχε τοπικός σταθμός, οπότε η γιαγιά μου έστειλε συνήθως το αυτοκίνητο με τον σοφέρ της να με μαζέψει. Αλλά αυτή η χρονιά ήταν διαφορετική. Ο γυμνασιάρχης με κάλεσε στο γραφείο του για να μου εξηγήσει.

«Σήμερα το πρωί πήρα ένα τηλεφώνημα από τη γιαγιά σου, τη Σάρλκορτ. Απ' ό,τι φαίνεται ο σοφέρ της είναι άρρωστος και δεν θα μπορέσει να έρθει να σε πάρει. Κανόνισα με τον Κάρτερ να σε πάει στο Ντόρσετ με το δικό μου αυτοκίνητο. Τον χρειάζομαι μέχρι το απόγευμα, επομένως θα φτάσετε πιο αργά απ' ό,τι συνήθως. Η λαίδη Σάρλκορτ προσφέρθηκε να τον φιλοξενήσει για το βράδυ. Και ο κύριος Μάικρος θα ταξιδέψει μαζί σας. Η λαίδη Σάρλκορτ τον κάλεσε να περάσει τα Χριστούγεννα στην έπαυλη, αλλά σίγουρα θα σε έχει ήδη ενημερώσει γι' αυτό».

Δεν το είχε κάνει, αλλά δεν το είπα. Η γιαγιά μου δεν συμπαθούσε τα παιδιά και με ανεχόταν περισσότερο από οικογενειακή υποχρέωση –στο κάτω κάτω ήμουν, όπως και ο μοναχογιός της, ο αναγκαίος κληρονόμος– παρά από στοργή. Έκανε το καθήκον της όσο καλύτερα μπορούσε κάθε Χριστούγεννα για να διασφαλίσει ότι θα ήμουν αρκετά ευτυχής και καθόλου άτακτος. Υπήρχε επάρκεια παιχνιδιών, κατάλληλων για το φύλο και την ηλικία μου, τα οποία αγόραζε ο σοφέρ της μετά από γραπτές οδηγίες της μητέρας μου, αλλά δεν υπήρχε χαρά και γέλιο, ούτε παρέα της ηλικίας μου, ούτε χριστουγεννιάτικη διακόσμηση, ούτε συναι-

σηματική θαλπωρή. Είχα την εντύπωση ότι θα προτιμούσε πολύ περισσότερο να περάσει τα Χριστούγεννα μόνη, παρά με ένα βαριεστημένο, υπερκινητικό και ανικανοποίητο παιδί. Δεν την κατηγορώ. Έφτασα στην ηλικία της και νιώθω ακριβώς το ίδιο.

Αλλά καθώς έκλεισα την πόρτα του γραφείου τού γυμνασιάρχη, η καρδιά μου ήταν βαριά από στενοχώρια και αγανάκτηση. Η γιαγιά μου δεν ήξερε τίποτα για μένα ή για το σχολείο; Δεν καταλάβαινε ότι οι διακοπές θα ήταν αρκετά βαρετές και χωρίς το αιχμηρό βλέμμα και τη σαρκαστική γλώσσα του Μάικ του Τρομερού; Ήταν μακράν ο πιο αντιπαθής καθηγητής στο σχολείο, ψείρας, υπερβολικά αυστηρός, και διέθετε εκείνο τον δηκτικό σαρκασμό που για τα παιδιά είναι κάτι πολύ πιο δυσβάσταχτο απ' το να τους βάλεις τις φωνές ή να τα προσβάλεις. Τώρα αναγνωρίζω ότι ήταν ένας ευφυέστατος δάσκαλος. Στον Μάικ τον Τρομερό χρωστάω κυρίως την υποτροφία μου στο ιδιωτικό σχολείο. Ίσως αυτός να ήταν ο λόγος, μαζί με το γεγονός ότι είχε υπάρξει συμφοιτητής του πατέρα μου στο Μπάλιολ*, που προέτρεψε τη γιαγιά μου να τον προσκαλέσει. Ίσως ο ίδιος ο πατέρας μου να της είχε γράψει για να της το προτείνει. Δεν με παραξένεψε ότι ο κύριος Μάικρος αποδέχτηκε την πρόσκληση. Η καλοπέραση και το καταπληκτικό φαγητό στην έπαυλη θα ήταν μια ευχάριστη αλλαγή στη σπαρτιάτικη ζωή και το ιδρυματοποιημένο φαγητό του σχολείου.

Το ταξίδι ήταν όσο ανιαρό το περίμενα. Όταν ο γερο-Χέστινγκς ήταν στο τιμόνι, με άφηνε να καθίσω στο μπροστινό κάθισμα μαζί του και με διασκέδαζε μιλώντας μου για την παιδική ηλικία του πατέρα μου· αντ' αυτού, ήμουν εγκλωβισμένος στο πίσω κάθισμα με έναν σιωπηλό κύριο Μάικρος. Το τζαμένιο χώρισμα ανάμεσα σ' εμάς και τον οδηγό ήταν

κλειστό και το μόνο που έβλεπα ήταν το πίσω μέρος του σκληρού καπέλου της στολής –την οποία ο γυμνασιάρχης υποχρέωνε τον Κάρτερ να φοράει όποτε έκανε χρέη σοφέρ– και τα γαντοφορεμένα χέρια του στο τιμόνι.

Ο Κάρτερ δεν ήταν στην πραγματικότητα σοφέρ, αλλά ο γυμνασιάρχης τού ζητούσε να οδηγεί το αυτοκίνητό του όποτε χρειαζόταν να προσθέσει λίγο κύρος στο κοινωνικό του προφίλ. Τον υπόλοιπο χρόνο του ο Κάρτερ ήταν λίγο επιστάτης και λίγο άνθρωπος για όλες τις δουλειές. Η γυναίκα του, εύθραυστη, με ευγενική φυσιογνωμία, που έμοιαζε σαν κοριτσάκι, ήταν προϊσταμένη σε ένα από τα τρία οικοτροφεία. Ο γιος του, ο Τίμι, ήταν μαθητής στο σχολείο. Μόνο αργότερα κατανόησα πλήρως αυτή την παράξενη διευθέτηση. Ο Κάρτερ ήταν, όπως άκουσα να περιγράφει ένας γονέας, «άνθρωπος πολύ ανώτερου επιπέδου». Ποτέ δεν έμαθα ποια προσωπική ατυχία τον έφερε σ' αυτή τη δουλειά στο σχολείο. Ο γυμνασιάρχης αγόρασε πολύ φτηνά τις υπηρεσίες του Κάρτερ και της συζύγου του, προσφέροντάς τους διαμονή και δωρεάν εκπαίδευση για τον γιο τους. Το πιθανότερο είναι να τους έδινε πενταροδεκάρες. Αν ο Κάρτερ ήταν δυσαρεστημένος, εμείς, τα παιδιά, δεν το μάθαμε ποτέ. Είχαμε συνηθίσει να τον βλέπουμε στα προαύλια, ψηλό, χλωμό, μελαχρινό και, όταν δεν είχε δουλειά, να παίζει πάντα με το κόκκινο γιο-γιο. Ήταν ένα πολύ μοδάτο παιχνίδι τη δεκαετία του '30 και ο Κάρτερ ήταν εξπέρ στις θεαματικές βολές που όλοι οι υπόλοιποι προσπαθούσαμε να κάνουμε με τα γιο-γιο μας χωρίς ποτέ να τα καταφέρνουμε.

Ο Τίμι ήταν ένα μικροκαμωμένο, εύθραυστο, αγχωμένο παιδί. Καθόταν πάντα στο τελευταίο θρανίο της τάξης, παραμελημένος και αγνοημένος. Ένα απ' τα παιδιά, ο πιο ακραίος σνομπ από τους υπόλοιπους, είπε: «Δεν βλέπω για-

τί πρέπει να έχουμε αυτό το σίχαμα μαζί μας στην τάξη – όταν ο πατέρας μου πληρώνει όλα αυτά τα δίδακτρα». Αλλά εμάς τους υπόλοιπους δεν μας ένοιαζε είτε έτσι είτε αλλιώς, και στην ώρα του Μάικ του Τρομερού ο Τίμι ήταν ένα σίγουρο ατού, καθώς αποσπούσε από πάνω μας τη φρίκη εκείνης της αιχμηρής, σαρκαστικής γλώσσας. Στην περίπτωση του κυρίου Μάικρος, δεν πιστεύω ότι η βαναυσότητα της συμπεριφοράς του είχε να κάνει με τον σνομπισμό, ούτε ότι ο ίδιος είχε αίσθηση πως η συμπεριφορά του ήταν βάνανυση. Του ήταν απλώς αδύνατον να ανέχεται να ξοδεύει τις εκπαιδευτικές του δεξιότητες σε ένα παιδί ανεγκέφαλο και αργόστροφο.

Τίποτε όμως απ' όλα αυτά δεν με είχε απασχολήσει στο ταξίδι. Καθισμένος όσο πιο μακριά γινόταν απ' τον κύριο Μάικρος, στην άλλη άκρη του καθίσματος, ήμουν βυθισμένος σε μια ονειροπόληση γεμάτη πικρία και απελπισία. Ο συνοδοιπόρος μου προτιμούσε να ταξιδεύει στο σκοτάδι, όπως και στη σιωπή, κι έτσι δεν είχαμε φως. Εγώ όμως είχα πάρει μαζί μου ένα βιβλίο κι έναν λεπτό φακό και τον ρώτησα αν τον ενοχλούσε να διαβάσω. Εκείνος απάντησε: «Βεβαίως, διάβασε, αγόρι μου», και ξαναβυθίστηκε μέσα στον γιακά τού χοντρού μάλλινου παλτού του.

Έβγαλα λοιπόν το *Νησί των θησαυρών* και προσπάθησα να συγκεντρωθώ στη μικρή, κινούμενη δέσμη φωτός. Πέρασαν ώρες. Διασχίσαμε μικρές πόλεις και χωριά, και ήταν μια ανακούφιση από την ανία να κοιτάζω έξω τους λαμπερά φωτισμένους δρόμους, τις φανταχτερά στολισμένες βιτρίνες των μαγαζιών και το βιαστικό κύμα των τελευταίων πελατών. Σ' ένα χωριό, μια μικρή ομάδα ατόμων που τραγουδούσαν τα κάλαντα με τη συνοδεία μιας μπάντας πνευστών, κουδούνιζαν τα κουτιά τους με τα κέρματα. Ο ήχος έμοιαζε

να μας ακολουθεί καθώς αφήσαμε τα φώτα πίσω μας. Ήταν σαν να ταξιδεύαμε μέσα σε μια σκοτεινή αιωνιότητα. Για μένα, φυσικά, η διαδρομή ήταν οικεία, αλλά ο Χέιστινγκς με έπαιρνε συνήθως το πρωί της 23ης Δεκεμβρίου κι έτσι κάναμε το μεγαλύτερο μέρος της διαδρομής στη διάρκεια της μέρας. Τώρα, καθισμένος δίπλα σ' εκείνη τη σιωπηλή φιγούρα μέσα στο μισοσκόταδο του αυτοκινήτου και με τα σκοτάδια να πέφτουν πάνω στα παράθυρα σαν βαριές κουβέρτες, το ταξίδι έμοιαζε ατελείωτο. Λίγη ώρα αργότερα είχα την αίσθηση ότι ανηφορίζαμε και γρήγορα άκουσα τον μακρινό, ρυθμικό γδούπο της θάλασσας. Πρέπει να βρισκόμασταν στον παραλιακό δρόμο. Δεν είχαμε πολύ ακόμα. Έριξα τον φακό μου πάνω στο ρολόι μου. Πέντε και μισή. Θα φτάναμε στην έπαυλη σε λιγότερο από μία ώρα.

Και τότε ο Κάρτερ επιβράδυνε και το αμάξι χοροπήδησε απαλά πάνω στο χορτάρι. Έπειτα σταμάτησε. Άνοιξε το τζαμένιο χώρισμα και είπε: «Συγγνώμη, κύριε. Πρέπει να βγω έξω. Με καλεί η φύση».

Ο ευφημισμός μ' έκανε να θέλω να γελάσω. Ο κύριος Μάικρος δίστασε για λίγο, κι έπειτα είπε: «Αν είναι έτσι, ας βγούμε όλοι έξω».

Ο Κάρτερ έκανε το γύρο και άνοιξε την πόρτα με τυπικότητα. Βγήκαμε έξω στο σβολιασμένο χορτάρι, στο μαύρο σκοτάδι, και στο χιόνι που στροβιλιζόταν. Η θάλασσα δεν ακουγόταν πια σαν ένα μουρμουρητό στο βάθος, αλλά σαν ένας άγριος αναβρασμός. Στην αρχή δεν αντιλαμβανόμουν τίποτα πέρα από τις νιφάδες πάνω στα μάγουλά μου, τις δύο σκοτεινές φιγούρες κοντά μου, το απόλυτο σκοτάδι της νύχτας και την οξεία, αλμυρή αψάδα της θάλασσας. Έπειτα, καθώς τα μάτια μου προσαρμόστηκαν στο σκοτάδι, είδα το σχήμα ενός τεράστιου βράχου στα αριστερά μου.